

Бурага Ю. - курсант 1 курсу ННПФЕКП НАВС
Науковий керівник – Тихомиров Д.О., ст. викладач кафедри теорії держави та права НАВС, к.ю.н.

ЗНАЧЕННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Судова практика – масив судових рішень, що створюється в процесі діяльності судових органів, перш за все судів вищих інстанцій. Залежно від правової системи, цей термін може позначати вторинне джерело права, пов'язане винятково з інтерпретаційно-правовою та правозастосовною судовою діяльністю (континентальна європейська традиція), або первинне джерело, що має характер судового прецеденту (англійська традиція).

Судова практика – у вузькому розумінні являє собою правоположення, які створюються судовими органами та конкретизують норми права. Виділяють три види таких правоположень, що є одночасно і змістом судової практики:

1. ті, що виникають у результаті заповнення прогалин у праві;
2. ті, що конкретизують і деталізують зміст приписів загального характеру;
3. ті, що виникають у результаті конкретизації й деталізації загальних положень,

понять і термінів законодавства (тобто тлумачення норм права).

У широкому розумінні судова практика – це діяльність усіх ланок судової системи щодо виконання покладених на них завдань.

За об'єктом впливу судова практика охоплює цивільні, адміністративні, господарські, кримінальні справи, існує також конституційна, міжнародна з прав людини, у тому числі і практика Європейського суду з прав людини. Суб'єктом судової практики в Україні виступає Верховний Суд України, Пленум Верховного Суду України, Конституційний Суд України, Вищі спеціалізовані суди України (Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий адміністративний суд України, Вищий господарський суд України), Пленуми вищих спеціалізованих судів, а також

Під судовою практикою звичайно розуміють ті положення (рішення) судів, які виробляються судами при розгляді певної категорії справ (наприклад, щодо встановлення батьківства, відшкодування шкоди, яка заподіяна джерелом підвищеної небезпеки тощо).

Рішення суду по конкретній справі мають обов'язкову силу лише для суб'єктів цієї справи і, звичайно, джерелом права вони не є. Джерелом права не можуть вважатися і узагальнення судової практики з певних категорій справ.

Разом з тим судова практика тісно пов'язана з джерелами права і має важливе значення в цивільному законодавстві.

По-перше, саме за допомогою судової практики встановлюється таке розуміння і тлумачення закону, яке розкриває його зміст і розвиває його положення.

По-друге, саме цивільна практика є вихідною базою для цивільного законодавства. Завдяки судовій практиці в нормативному порядку урегульовуються відносини, які до цього цивільним законодавством не регламентувалися. Так, чинний ЦК України не містить положень щодо відшкодування витрат, які особа зазнала при веденні чужої справи без доручення. Але на практиці такі справи виникали, і суди змушені були їх вирішувати. Як наслідок цього, в проєкті нового ЦК України з'явилася окрема глава: "Ведення чужих справ без доручення".

По-третє, застосування цивільно-правових норм на практиці дозволяє з'ясувати, наскільки ефективною і повною є діюча норма, виявити прогалини, неточності, суперечності, які закладені в ній, усунути їх і цим самим удосконалити норму права. Так, ст. 36 Закону України "Про нотаріат" від 2 вересня 1993 р. забороняє приватним нотаріусам посвідчувати договір довічного утримання, в той час як Указом Президента України від 23 серпня 1998 р. таке обмеження вже не передбачене.

З метою забезпечення правильності рішень, які виносять суди, Пленуму Верховного Суду України надано право давати судам керівні роз'яснення, чим досягається єдність судової практики

по однорідних справах. У відповідності зі ст. 12 Арбітражно-процесуального кодексу України право давати роз'яснення арбітражним судам з питань практики застосування законодавства України, яке регулює відносини в господарській сфері, надано Вищому арбітражному суду України.

Питання щодо правової природи постанов Пленуму Верховного Суду України є дискусійним в юридичній літературі. На думку одних вчених, ці постанови є тлумаченнями норм права, мають офіційний характер і є складовими тих норм, які тлумачаться; в силу цього вони набувають значення джерела права.

Більшість цивілістів вважають, що правова норма і її тлумачення - явища різного роду. Якщо тлумачення визнавати частиною тієї норми, яка підлягає тлумаченню, то тим самим відкривається можливість зміни норми шляхом її тлумачення.

Відсутність єдиної думки з цього питання обумовлюється й діяльністю Верховного Суду України, який встановлює, по суті, правила нормативного характеру, хоча не є нормотворчим органом. Так, в п. 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 р. "Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди" зазначається, що власник джерела підвищеної небезпеки не відповідає за шкоду, заподіяну цим джерелом, якщо доведе, що воно вибуло з його володіння внаслідок протиправних дій інших осіб, а не з його вини. Але ж існує спеціальна норма ЦК України, яка передбачає умови звільнення від відповідальності власника джерела підвищеної небезпеки. В цій нормі називаються дві виключні підстави: непереборна сила і умисел потерпілого (ст. 450).

Зазначимо, що у відповідності до ст. 147 Конституції України право офіційного тлумачення законів надано Конституційному Суду України.

Керівні роз'яснення Верховного Суду України з питань застосування чинного законодавства при розгляді окремих категорій цивільних справ є обов'язковими для всіх судів України. Серед останніх постанов назвемо такі: "Про судову практику в справах по відшкодуванню моральної (немайнової) шкоди" від 31 березня 1995 р, № 4; "Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності" від 22 грудня 1995 р, № 20; "Про практику застосування судами земельного законодавства при розгляді цивільних справ" від 25 грудня 1996 р. № 13.

Постанови Пленуму Верховного Суду публікуються в окремих збірниках і в періодичних юридичних виданнях ("Вісник Верховного Суду України", "Право України", "Збірник поточного законодавства, нормативних актів, арбітражної і судової практики", "Юридичний вісник", "Закон і бізнес" та ін.).

Серед постанов Пленуму Вищого арбітражного суду України і роз'яснень Президії Вищого арбітражного суду України наведемо наступні: "Про деякі питання практики застосування Закону України "Про підприємництво" від 6 серпня 1997 р. № 02/5/276; "Про деякі питання практики застосування Закону України "Про банкрутство" від 18 листопада 1997 р. № 02/5/444.

Постанови Пленуму Вищого арбітражного суду та роз'яснення Президії Вищого арбітражного суду України публікуються в спеціальному виданні "Збірник рішень та арбітражної практики Вищого арбітражного суду України", а також в наведених вище виданнях.

Отже, судова і арбітражна практика мають важливе значення в тлумаченні, удосконаленні та застосуванні цивільного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Цвік М. В. Загальна теорія держави і права/ М.В. Цвік // Вісник Академії правових наук України. - 2011. 572 с
2. Малишев Б. В. «Судова практика: поняття, ознаки, структура» / Б. В. Малишев // Часопис Київського ун-ту права.- 2005.-№ 2. С. 22–26.
3. Татькова. В. І. Судова практика Вищого господарського суду України- В.І. Татькова. - Центр Учебної літератури - 2012.- 324с.